

REMONSTRANTEN ANNO 2030

Algemene Vergadering van Beraad
Geertekerk, Utrecht

9 maart 2019

Jubileumjaar; tijd om te vieren en te bezinnen

400 jaar Remonstranten: het eigenwijze zusje in de protestantse kerken heeft op basis van haar kernwaarden van vrijheid en verdraagzaamheid een belangrijke bijdrage geleverd aan de vernieuwing van de theologie en de bevordering van inclusief denken in de kerk. Een jubileumjaar geeft momenten om terug te kijken en momenten om vooruit te kijken. Tijdens deze Algemene Vergadering van Beraad willen we met elkaar vooruit kijken, zonder daarbij de feitelijke situatie en de mondiale en nationale trends en ontwikkelingen uit het oog te verliezen.

Mondiale ontwikkelingen gaan ook ons niet voorbij

Ook ons ledenbestand krimpt en ook onze financiën staan onder druk. Om dat allemaal tegen te gaan of ten minste tot stilstand te brengen hebben we onder andere een reclamecampagne gehad, zijn er vernieuwingspredikanten aangesteld en zijn we zichtbaar in de media. Daarnaast hebben we een tweede opleidingsroute ingesteld en wordt overal nijver gezocht naar manieren om de begroting in toom te houden.

Veerkracht, flexibiliteit en vertrouwen

Het in toom houden van een begroting kan soms ervaren worden als een uitputtingsslag; het lijkt nooit genoeg, hoe hard er ook gewerkt wordt. En ook het werken in een organisatie die hard haar best doet om alles financieel en operationeel draaiende te houden vraagt om enorme veerkracht, om flexibiliteit en vertrouwen.

Die veerkracht en flexibiliteit worden bij aanhoudende druk door krimp in ledenaantal en financiële middelen stevig op de proef gesteld. De Commissie tot de Zaken hoort uit diverse gemeenten en op zeer uiteenlopende manieren (van een kort telefoontje tot een uitgebreide briefwisseling) veel dezelfde vragen en zorgen die allemaal op hun eigen wijze betrekking hebben op het omgaan met een krimpende kerk.

Jaarverslagen 2017

Gouda:
Grote zorgen zijn er niet

Amersfoort: ..steeds moeilijker om alles draaiende te houden	Delft: Opheffen van de gemeente	Dordrecht: Het gebouw blijft nauw verbonden met de identiteit van de gemeente
Apeldoorn: ...gevreest moet worden voor de financiële draagkracht binnen enkele jaren	Deventer: Het aantal kerkgangers loopt helaas terug.vrijwilligers... zonder wie het functioneren .. ondenkbaar is.	Emmen: Geen financiële reserves. Zolang als mogelijk is door willen gaan op deze wijze
Arnhem: ..komen niet direct als gevolg van de activiteiten uit het werkplan	Dokkum: Predikant/pastoraal werker voor 0,2 FTE. ...onderzoekt hoe we kunnen samenwerken en waar behoefte aan is	
Boskoop: ..in het bijzonder moeilijk om mensen te krijgen om de vacatures in de kerkenraad te vervullen	Doesburg: Volgen plannen die landelijk worden ontwikkeld met alle inzet die mogelijk is vanuit een kleine gemeente.extra beraden over de toekomst	

Jaarverslagen 2017 (2)

Den Haag:merkbaar aan het grote aantal vrijwilligers: bijna 100	Lochem-Zutphen: Aantal taken en klussen is vee groter dan het aantal vrijwilligers dat deze op zich kan nemen.disbalans Ernstig personeelstekort rondom de uitvoering van activiteiten. ...opgave om de verminderde inzet van vrijwilligers op te vangen.
Twente: optimisme voert de boventoon, maar zorgen zijn er ook. Dalen van aantal gemeenteleden en... financiële situatie	Haarlem: Beperkte menskracht
	Leiden: Conflict.... Geen oplossing van de spanningen
	Hoogeveen: Het kost veel moeite om nieuwe kerkenraadsleden te vinden
Naarden-Bussum: We zien natuurlijk ook dat het aantal mensen dat nog actief kan bijdragen minder wordt.	
Nieuwkoop: Het vraagt ook veel energie van een kleine gemeente. De gemeente vergrijst... we houden de moed erin. we zullen doorgaan!	Midden-Zeeland: Meer samenwerking te zoeken met Do Middelburg. Vergrijzing van de gemeente. ...moeilijk mensen te vinden die meewerken aan bestuurstaken of ..projecten.

Algemene Vergadering van Beraad

De Commissie tot de Zaken heeft vele mogelijkheden om op het beleid van de Broederschap te sturen, maar ze heeft niet op alle vragen het antwoord. Uit de gesprekken in het land bleek een grote behoefte aan een integrale dialoog over de koers en richting van de Broederschap, waarin alle ontwikkelingen gekoppeld worden aan een perspectief.

Om die integrale dialoog te faciliteren organiseert de Commissie tot de Zaken deze Algemene Vergadering van Beraad. Geen Beraadsdag zoals afgelopen jaren, maar een vergadering van leden om met elkaar diepgaand te spreken over vorm en inhoud van de Remonstrantse Broederschap in de huidige tijd en in de toekomst. Dit gesprek vormt de grondslag voor een uitwerking van een visie en strategie die tijdens de Algemene Vergadering van Bestuur in juni 2019 aan de afgevaardigden voorgelegd kan worden.

Focus aanbrengen om in beweging te komen

Om te komen tot een programma voor deze dialoog hebben het moderamen van de Commissie tot de Zaken, het Convent van Predikanten en het Curatorium (afgekort de "C3") met elkaar gesproken over de thema's die van belang zijn als het gaat over de toekomst van de remonstranten. In dit overleg was de conclusie dat er vijf thema's van belang zijn, die in een duidelijke volgorde ten opzichte van elkaar staan. Elk volgende punt kan pas besproken worden wanneer het vorige punt helder is. Elk thema duidt daarmee tevens een fase in het gesprek aan, waardoor ze onderling niet vrij uitwisselbaar zijn.

In de gesprekken van het C3 zijn de volgende vijf thema's in deze specifieke volgorde benoemd:

1. Wat zijn de voornaamste ontwikkelingen rond levensbeschouwing en geloof in Nederland en wat zou deze kunnen betekenen voor de Remonstranten gegeven het huidige ledenbestand en de financiële situatie?
2. Met welke vragen worden de gemeenten geconfronteerd, staande te midden van deze sociaal-culturele ontwikkelingen? Hoe gaan gemeenten hiermee om? Hoe kijken ze aan tegen de toekomst?
3. Welk profiel van degenen die voor en met ons werken (predikanten, kerkelijk medewerkers en kerkenraadsleden) past in de toekomstvisie van de gemeenten?
4. Wat vragen deze ontwikkelingen van onze primaire taken, zoals het pastoraat, de erediensten en liturgie, en het diaconaat?
5. Welke opleidingseisen zijn nodig om dit profiel vorm en inhoud te kunnen geven?

Het reikt te ver om al deze vragen in één dag uit te werken. Tijdens deze Algemene Vergadering van Beraad focussen we op de eerste drie vragen.

En dan verder...

Deze Algemene Vergadering van Beraad zal een schat aan informatie leveren over uw visie op ons kerk-zijn in 2030. De Commissie tot de Zaken, het Convent van Predikanten en het Curatorium gaan dat uitwerken tot een contourenschets 'Remonstranten 2030'. Deze contourenschets zal verder reiken dan het standaard meerjarenbeleid of de meerjarenbegroting.

Het zal bijvoorbeeld ook richting geven aan de toekomstige organisatiewijze van gemeenschappen en gemeenten.

Het is dan aan de Algemene Vergadering van Bestuur om over dat concept in eerste lezing te debatteren. Dat zal leiden tot een tweede lezing waarin een concreet plan uitgewerkt zal worden in een projectstructuur, tijdspad en meerjarenbegroting.

Met nieuwe vragen op weg naar 2030

Twee sprekers zullen ons ter voorbereiding van de discussies meenemen in twee verschillende maar in elkaars verlengde liggende verhalen rond ontwikkelingen in het landschap van levensbeschouwing, religie en kerk in Nederland anno 2019 en de mogelijke implicaties daarvan voor (toekomstig) gemeente-zijn binnen de Christelijke traditie. Ze zijn Dr.ir. Joantine Berghuijs en Bert Bakker.

DR. IR. JOANTINE BERGHUIJS

Dr.ir. Joantine Berghuijs studeerde en werkte eerder op het gebied van de milieuwetenschappen. Na een studie godsdienstwetenschappen promoveerde zij in 2014 op het onderwerp *'New spirituality and social engagement'*.

Tot voor kort was zij onderzoeker op het gebied van hedendaagse religie en nieuwe vormen van spiritualiteit aan de Vrije Universiteit Amsterdam. In 2016 schreef zij samen met Ton Bernts de vijfde editie in de boekenreeks 'God in Nederland'.

Eind vorig jaar verscheen van haar hand 'Meervoudig religieus: Spirituele openheid en creativiteit onder Nederlanders' (Amsterdam University Press)

Zij heeft haar lezing de titel **'Spirituele openheid en creativiteit onder Nederlanders'** gegeven en vat haar lezing als volgt samen:

'Het is al langere tijd duidelijk dat het traditionele christendom en de kerken fors aan belang hebben ingeboet. Secularisatie in de zin van kerkverlating schrijdt steeds verder voort. Zie bijvoorbeeld de cijfers van het SCP elders in dit boekje. Maar dat is niet alles. Religie en spiritualiteit zijn ook volop aanwezig buiten de kerken, en in totaal noemt meer dan de helft van de bevolking zich 'religieus' of 'spiritueel'.

Parallel met deze ontwikkeling is er het verschijnsel dat veel Nederlanders zich tegenwoordig laten inspireren door meer dan één religie. Uit het onderzoek van Joantine naar deze zogenoemde 'meervoudige religieuze betrokkenheid' blijkt dat zo'n kwart van de bevolking elementen uit verschillende religies combineert in zijn of haar leven. De reden of aanleiding hiervoor varieert: contact met andersgelovigen, spirituele nieuwsgierigheid of brede interesse in zingevingsvragen. Soms missen mensen iets in de religie waarmee ze zijn opgevoed, storen zich aan de daar heersende regels en dogma's, of voelen zich belemmerd in hun ontplooiing. Zij zijn 'religieuze ontdekkingsreizigers', die hun spirituele leven willen verdiepen, verruimen of transformeren. In ons land combineren veel van hen hun oorspronkelijke religie, het christendom, met elementen uit het boeddhisme.

Overigens is dit verschijnsel bepaald niet beperkt tot buitenkerkelijken. Integendeel: binnen de kerken is het percentage meervoudig religieuzen groter dan daarbuiten.

Vergeleken bij mensen die zich uitsluitend op het christendom richten, zijn meervoudig religieuzen gemiddeld flexibeler in hun omgang met religieuze inspiratiebronnen. Zij leggen de nadruk minder op verschillen tussen religies en meer op overeenkomsten, zoals mystiek en (naasten)liefde. Ze hebben de neiging om de verschillende religies als hulpmiddelen te zien bij het leiden van een goed leven, waarbij 'goed' kan staan voor bijvoorbeeld zinvol, gelukkig, rechtvaardig, sociaal betrokken of milieubewust. Zij beschouwen hun spiritualiteit vaak als een zoektocht, waarbij regelmatig ook de grenzen tussen religies en tussen het religieuze en het seculiere voor hen geen rol spelen. Zij hechten verhoudingsgewijs minder belang aan geloofswaarheden, en meer aan rituelen en praktijken.

Ze voelen zich vaak 'anders dan anderen', voelen zich lang niet altijd thuis bij traditionele religieuze gemeenschappen maar verlangen wel naar contact met gelijkgezinden, wat zij vaker in kleinschalige verbanden beleven'.

Aan het einde van haar lezing zal Joantine kort enkele bouwstenen aanreiken voor de discussie over de manier waarop kerken kunnen omgaan met de religieuze veelkleurigheid in ons land en de vragen naar zingeving binnen en buiten de kerken.

BERT BAKKER

Bert Bakker begeleidt vanuit zijn bedrijf Ekklesia Advies kerken en organisaties bij verandervraagstukken. Hij geeft trainingen in de nascholing van pastores (zoals leiding geven aan verandering, systemisch kijken naar organisatiegezinnen als kerken en kerkgenootschappen, motiverende gespreksvoering), aan docenten aan hogescholen en universiteiten en aan professionals die zich bezig houden met verandering.

Bert zal spreken over '**Krimp onderkennen en hoop hervinden**', een prikkelende inleiding aan de hand van boek Jeffrey Jones.

Jeffrey Jones' '*Krimp onderkennen, hoop hervinden*' onderscheidt zich van een aantal andere boeken over kerkontwikkeling. Hij komt niet met ideeën waarmee kerken de krimp tot staan te brengen, of zelfs op te lossen. Hij probeert te voorkomen dat we in een situatie komen waarin de nood op zijn hoogst is, om dan alleen nog maar te kunnen hopen dat de redding nabij is. Hij zoekt al eerder in dat proces naar een afslag om een fundamentele verandering tot stand te brengen.

Jones doet dat door 'overlevingsvragen' te mijden (hoe krijgen we mensen in de kerk, hoe blijven we bestaan). Dit type vragen worden in de meeste kerkgenootschappen gesteld waar sprake is van krimp, en er zijn in de loop van de tijd ook al talloze antwoorden bedacht. Hoe inventief soms ook, het blijven allemaal nieuwe antwoorden op dezelfde oude vragen. Wat Jones betoogt, is dat het stellen van nieuwe vragen kansrijker is.

Bij het ombuigen van een oude vraag in een nieuwe kan gedacht worden aan '*Wat moet de dominee doen?*' (een oude vraag) ombuigen naar '*Wat staat ons als gemeenschap te doen?*' En een oude vraag als '*Hoe kunnen we overleven?*' is wezenlijk anders dan '*Hoe dragen we bij aan de leefbaarheid van ons dorp of onze stad?*'

Met deze prikkelende inleidingen in ons achterhoofd gaan we in twee rondes met elkaar in gesprek rond de volgende vragen:

1. Met welke vragen worden wij in onze gemeenten geconfronteerd, staande te midden van deze sociaal-culturele ontwikkelingen? Hoe gaan wij hiermee om? Hoe kijken we aan tegen de toekomst?
2. Welk profiel van degenen die voor en met ons werken (predikanten, kerkelijk medewerkers en kerkenraadsleden) past in onze visie op de toekomst van onze gemeente?

DAGVOORZITTER

Prof. dr. mr. Wibren van der Burg –voormalig voorzitter van de Commissie tot de Zaken– is de dagvoorzitter en zal u door het programma loodsen. Hij is hoogleraar rechtsfilosofie en rechtstheorie aan de Erasmus Universiteit Rotterdam.

Hoe ziet de dag er uit?

10.00 – 10.20 uur	Ontvangst en koffie/thee en iets lekkers
10.20 – 10.30 uur	Opening en welkom
<i>drs. Teddy van der Burg, voorzitter Commissie tot de Zaken</i>
10.30 – 10.45 uur	Liturgisch moment
<i>Inspiratiestukken uit 400 jaar remonstrantse theologie</i>
10.45 – 11.15 uur	Spirituele openheid en creativiteit onder Nederlanders
<i>dr. ir. Joantine Berghuijs</i>
11.15 – 11.45 uur	Krimp onderkennen en hoop hervinden; een prikkelende inleiding aan de hand van boek Jeffrey Jones
<i>Bert Bakker</i>
12.00 – 13.00 uur	Gespreksronde
<i>U gaat in deelgroepen uiteen om met elkaar van gedachten te wisselen over de vraag hoe u de remonstranten nu en in 2030 ziet en welke belangen u daarbij herkent.</i>
13.00 – 13.50 uur	Lunch
14.00 – 15.00 uur	Gespreksronde
<i>U gaat wederom in dezelfde deelgroepen uiteen om met elkaar te werken aan 'nieuwe vragen', om zo richting te geven aan de uitwerking van het contourenschets 'Remonstranten 2030'.</i>
15.00 – 15.20 uur	Koffie/thee
15.20 – 16.15 uur	Panelgesprek
<i>De gastsprekers en de hoogleraar van het remonstrants seminarium prof. dr. Christa Anbeek reflecteren op de uitkomsten van de twee gespreksronden.</i>
16.15 – 16.30 uur	Liturgisch moment
<i>Inspiratie op basis van de Remonstrantse geloofsbelijdenis</i>

BIJLAGEN

I. CHRISTENEN IN NEDERLAND ANNO 2018

Op 19 december 2018 heeft het Sociaal en Cultureel Planbureau (SCP) het rapport *Christenen in Nederland, kerkelijke deelname en christelijke gelovigheid* gepresenteerd. Hieronder het persbericht van het SCP.

Aantal christenen neemt af, maar nieuwe groepen staan op

19 december 2018

De ontkerkelijkking en teruggang in het christelijk geloof blijft doorzetten in Nederland. Daar staat tegenover dat jonge kerkleden juist steeds gemotiveerder zijn. Bovendien vormen de christenmigranten een steeds belangrijkere christelijke geloofsgroep.

Dit wordt duidelijk uit het SCP-rapport ‘Christenen in Nederland: kerkelijke deelname en christelijke gelovigheid’ dat vandaag is gepubliceerd.

Onder de jonge kerkleden neemt de betrokkenheid bij kerk en geloof steeds meer toe. Zij typeren zichzelf vaker als uitgesproken gelovig en geloven zonder enige restrictie in God, de Bijbel en een leven na de dood. Daarnaast wonen er in Nederland ongeveer 1 miljoen christenmigranten, evenveel als het aantal moslims. Zij vormen een belangrijke christelijke geloofsgroep in ons land. Migrantenkerken spelen een belangrijke rol bij de integratie van deze groep. Onder meer met allerlei vormen van steun zoals taallessen en hulp met solliciteren. Christenmigranten zelf zijn vaak verbaasd en soms ook teleurgesteld over het seculiere karakter van de Nederlandse samenleving.

Ontkerkelijkking in Nederland

Het SCP-rapport laat de trend naar ontkerkelijkking in Nederland goed zien. In 2002 beschouwde nog 43% zich lid van een religieuze gemeenschap, in 2016 was dit 31%. Daarnaast ging in 2002 49% (soms) naar een religieuze bijeenkomst, in 2016 is dat gedaald naar 38%. Ook de breuk met de kerk wordt radicaler: driekwart van de Nederlanders geeft aan dat de kerken weinig of niet aansluiten bij zijn eigen visie op de zin van het leven. Twee derde zegt weinig of geen vertrouwen te hebben in de kerken of religieuze organisaties. In vergelijking met andere Europese landen zijn Nederlanders vaker voorstander van een strikte scheiding tussen kerk en staat.

Kerkleiders verdeeld over de toekomst

Uit de gesprekken met de kerkleiders blijkt dat zij enige onzekerheid hebben over de rol en de toekomst van kerken. Enerzijds is men ervan overtuigd dat de behoefte aan zingeving blijft bestaan en dat migranten mogelijk het geloof in Nederland kunnen revitaliseren. Anderzijds is het niet altijd duidelijk hoe de kerk het best kan omgaan met de sterk gewijzigde omstandigheden en secularisering.

U kunt het onderzoeksrapport van het SCP met de volgende link downloaden:

https://www.scp.nl/Publicaties/Alle_publicaties/Publicaties_2018/Christenen_in_Nederland

II. DE BROEDERSCHAP IN FEITEN EN CIJFERS

Ledenontwikkelingen

In de Handelingen I die tijdens de Algemene Vergadering van Bestuur in juni 2018 zijn besproken is de ledenontwikkeling opgenomen. Een daling van het aantal leden en een lichte stijging van het aantal vrienden is waarneembaar. De reclamecampagne heeft dus in de afgelopen jaren voor een stijging van het aantal vrienden gezorgd, maar heeft niet geleid tot meer leden.

Als deze trend (een gemiddelde daling van 2% per jaar) zich ongewijzigd doorzet, dan heeft de Remonstrantse Broederschap in 2030 circa 3.600 leden en vrienden (ten opzicht van 4.657 per 31 december 2018). Naar verwachting is hiervan $\frac{3}{4}$ ingeschreven als vriend.

Maximaal aantal vacatures bij ongewijzigde formatie

Jaarschijf	Uitstroom AOW
2019	0,3
2021	1,5
2024	0,6
2025	0,3
2026	1,0
2027	0,6
2028	1,2
2029	0,8

III. DE REMONSTRANTEN IN DE MEDIA

In 2014 begonnen de remonstranten aan een uitgebreide campagne om leden te werven. De campagne baarde veel opzien. Remonstranten waren in deze een voorloper, niet eerder dacht een geloofsgemeenschap in Nederland op dergelijke wijze aan ledenwerving. De campagne heeft de bekendheid van de remonstranten versterkt en gezorgd voor honderden nieuwe leden. Een substantieel deel van deze leden heeft ondertussen weer opgezegd, met name landelijke leden. Voor de Commissie tot de Zaken vormde dit een reden om een pas op de plaats te maken wat de campagne betreft. De remonstranten mengen zich de afgelopen jaren nadrukkelijker in het publieke debat.

Een aantal remonstrantse theologen wordt regelmatig uitgenodigd om zich ergens over uit te spreken. De remonstranten worden in deze geadviseerd door een communicatieadviseur. De uitingen worden onderling besproken en gekoppeld aan onze beginselverklaring en belijdenis. Daarnaast worden levensverhalen van remonstranten onder de aandacht gebracht. Dat gebeurt met name bij programma's van de EO. Langs deze wegen- deelname aan het debat en delen van levensverhalen- willen de remonstranten hun relevantie tonen.

IV. VOORBEREIDINGSCOMMISSIE

Deze dag is voorbereid door:

Johan Bouwer (lid College van Curatoren)
Raymond Fokkens (lid moderamen Commissie tot de Zaken)
Kirsten Slettenaar (secretaris Convent van Predikanten)
Wouter Voshol (algemeen secretaris a.i.)